

ХУДОЖНЄ ПОРІВНЯННЯ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТАДЕЯ КАРАБОВИЧА

Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літературно-науковий збірник. Вип. 12. – К.– Херсон: Просвіта, 2016. – С. 20–25.

Поезія – це вершина розвитку літератури. Вона є одним із найцікавіших та найдосконаліших творінь людства. Неповторність та естетична цінність поетичного твору залежить від певного, характерного тільки для нього набору та організації лексичних одиниць, притаманних індивідуальному поетичному стилю. Питання індивідуального стилю будь-якого поета завжди цікавило не лише науковців, але й пересічних читачів як України, так і її зарубіжжя, зокрема Польщі.

І. Немченко свого часу влучно відзначив: На небі українського красного слова в сучасній Польщі палає чимало яскравих зірок – Міля Лучак і Тадей Карабович, Іван Златокудр і Юрій Гаврилюк, Ірина Рейт і Олена Дущ-Файфер, Іван Киризюк і Володислав Грабан, Женя Жабінська і Петро Мурянка, Софія Сачко і Юрій Трачук. Та одним із найбільш знаних на Холмщині є поет, драматург, перекладач і літературознавець Тадей Карабович. Він належить до когорти популяризаторів української культури поза межами українського етносередовища. «Твори поета, на думку І.Немченка, гранично щирі, відкриті, чисті своєю первозданністю» [9]. Ліричною візиткою цього співця можна вважати мініатюру «Звук», в якій означено його мистецьке кредо: *звук як щем забринів / я вірю в слово невимовлене досі* [9], у якій тема рідної мови генетично пов'язана з образом України, а мотиви рідної землі відіграють важливу роль у його житті загалом та у творчому доробку зокрема.

Серед вагомих літературознавчих досліджень про творчість Тадея Карабовича варто назвати монографічне видання Б. Столярчука (Рівне-Люблін 2007), літературознавчі статті А. Савенця, Е. Соловей, Г. Сюті, низку наукових розвідок І. Немченка. На думку Г. Сюті, «мовна особистість і творчий доробок цього українськомовного поета з Холмщини заслуговує на увагу вже тому, що на сьогодні він – один із найпослідовніших представників літературного процесу близького зарубіжжя (Польщі), які свідомо й активно прилучаються до творення єдиного мовно-образного простору української ментальності».

Тадей Карабович – один із найменш відомих читачам та дослідникам в Україні, однак мовна картина світу його творів багатогранна. Щоразу, заглиблюючись у поетичний світ митця слова, перед читачем відкриваються нові мовознавчі та літературознавчі теми. І що більше заглиблюється дослідник у мовну тканину поетичного тексту, то ширші обрії письменницької майстерності йому відкриваються, оскільки слово може реалізовувати не тільки свої безпосередні номінативні значення, але й художньо-стилістичні, зі всіма притаманними йому емоційними, експресивно-образними компонентами [5, с. 10].

Особливості використання лексичних одиниць повністю розкриваються лише в контексті твору: одні слова зазнають семантичного зсуву, набувають іншого значення, стають важливими художньо-образними елементами поетичного твору.

Дослідження мови поезії створює досить широке поле для вивчення, різноманітних мовних засобів. Кількість і характер тропів залежать від творчого методу й індивідуального стилю письменника. Тропи (гр. *tropos* – зворот мови) – це використовувані в художній творчості слова і звороти, вжиті не в їх прямому, а в образному, переносному значенні [8, с. 231].

О. Бандура зазначає: «Художня функція тропів полягає в тому, що вони допомагають виділити, підкреслити в зображуваному характері, явищі,

предметі потрібну рису чи якість, тобто сприяють їх індивідуалізації. Тропи надають художньо-образної виразності, емоційності, поетичності» [1, с. 78].

Дослідники поетичної мови (О. Бандура, Р. Гром'як та Ю. Ковалів, Т. Крайнікова, В. Пахаренко, А. Ткаченко та ін.) виокремлюють такі різновиди тропів: метафору, метонімію, синекдоху, епітет, порівняння, гіперболу, літоту, іронію та інші засоби поетичного мовлення. Тропи, як наголошує М. Коцюбинська, «особливо сконцентровано виявляють характер образного мислення. І справа не в кількості тропів – а в їх якості. Відомо, що у тропях знаходить своє відображення не лише індивідуальність письменника, а й дух епохи, характер народу. Троп – це не та форма, в яку виливається готова поетична думка, а та, в якій вона народжується. Письменник не придумує словесних образів, а мислить ними» [7]

Л. Оліфіренко акцентує увагу на тому, що первісним тропом і виразником образотворчої мовленнєвої експресивності є порівняння – тропеїчні фігури, що описують особу, предмет, явище чи дію через найхарактерніші ознаки інших осіб, предметів, явищ чи дій. «Порівняння – це такі тропи, в яких пояснення одного предмета чи явища подається за допомогою іншого, подібного до нього» [6, с. 108]. Воно підкреслює й посилює образ предметів чи явищ, викликає естетично скеровані асоціації та почуттєво-оцінні реакції, активізує увагу й образне мислення людини. «У широкому розумінні порівняння лежить в основі майже всіх тропів, особливо метафоричної групи», – вважає М. Коцюбинська [7, с. 38].

Порівняння вже давно стало об'єктом лінгвістичних досліджень науковців. Так, М. Черемісіна, І. Кучеренко, С. Рошко досліджують формально-граматичну та функційно-синтаксичну структуру порівняльних конструкцій, Л. М'яснянкінна висвітлює їх прагматичний аспект побудови, К. Мізін розглядає порівняльні структури з позицій когнітивістики. Порівняння вивчають і як елемент ідіолекту письменників (О. Марчук, Л. М'яснянкінна, Л. Голоюх), і як фразеологізм (К. Мізін, М. Алефіренко). Попри значну кількість праць, вивчення особливостей порівнянь у художніх текстах

залишається актуальним і на сьогодні, зокрема в поезіях письменників українського зарубіжжя.

Тадей Карабович у своїх поезіях досить часто звертається до тропів, зокрема до порівнянь, які надають вислову унаочнення, особливої виразності та асоціативності, робить його барвистим і соковитим, виявляє ставлення мовця до сказаного. Звичайно розрізняються в порівняннях суб'єкт (те, що порівнюється), ознака і об'єкт (те, з чим порівнюється) зіставлення. Об'єктами в порівняннях поезії Карабовича виступають конкретні предмети і явища об'єктивного світу. Найчастіше вживає поет непоширені порівняльні звороти, підрядні речення зі сполучниками **як, мов, наче**: *а яблука існували в Спасі / і як горіхи лузалися манливо* (с. 31); *твоє небо є синє / напиши листа синього як твоє небо* (с. 53); *дитинство як коралики; дитинство як павутина змережена* (с.161); *будую спомини неначе кольорову / фотографію / що не фіксує проминання* (с.161) та ін.

Уведення в текст порівнянь дає змогу авторові створити в читача чітке уявлення про події, які він описує у творі: *я там знайшов тебе незбагненну / ти йшла повз час як чайка весняна / ти йшла життям як ця служиня Пана / і несла хрест самотньо навмання / душа твоя скигліла як пискля / в кубельці слова що зберіг ковчег / ти вигнана з дитинства йшла як божевільна / та Ангел Хоронитель замріяно мовчав* (с. 32); схарактеризувати зовнішність героя, передати його фізичний чи психічний стан: *скалічений вістрям самоти / стоїш без захисту як тополя / або мальва / скалічений життям / неначе жебрак змиваєш своє обличчя / перед свідками* (с. 36); змалювати життєві ситуації: *будую спомини неначе кольорову / фотографію / що не фіксує проминання* (с. 161).

Порівняння в поезіях виконують і стилістичну функцію, допомагаючи зрозуміти авторський задум завдяки перенесенню ознак одних явищ чи предметів на інші. Так, наприклад, порівняння *забувалися та пригадувались події / минала ніч самотня й велична / наче храм сутності* (с. 107) створює образ нездоланності, чогось вічного та незнищеного. Інше порівняння: *коли*

*ризуха ясніла своїми / неймовірними квітами / єдиними на світі / твої уста
були недозрілі / як захід сонця / а вічність була / короткочасна (с. 159)*
розкриває візуальну близькість закоханих.

У своїй присвяті Остапові Лапському Тадей Карабович змальовує поета, який протягом багатьох десятиліть жив на порубіжжі двох слов'янських культур, мов, менталітетів і який весь час сподівався, щоб Україна була Україною, заглядаючи у її майбутнє, як у чашу: *на фотографіях / поет / що скинув льняну сорочку / Полісся / підперезаний / Європою / будівничий своєї легенди / мандрує коридорами століття / яке кінчається / заглядаючи / як в чашу (с. 75).*

У своїх творах Тадей Карабович, заглиблюючись в таємниці світобудови і людської душі, весь час згадує оту свою «колись квітучу малу батьківщину», порівнюючи самоту то з яструбом, то з мальвою чи тополею: *в колодязях мого дитинства / лише прісна вода / щойно пізніше в мені ця прірва / самотності / неначе яструб (С. 201); скалічений поплавою самоти / стоїш без захисту як тополя / або мальва; скалічений життям / неначе жебрак змиваєш своє обличчя перед свідками (С. 217); прагне відновити «хоча б у слові свою батьківщину, що тепер нагадує пустку» [9], молиться до неї: *моя Холмищина як ікона / я до неї молюся блакитно // там де я народився / дощ б'ється крильми о рамена хрестів (с.55).* «Та з іншого боку, доводиться визнавати, що винародовлення в краї вже незворотне» [9].*

Проте ліричний герой віршів Карабовича не зневірився і не впав у розпач. Він творить своє буття, що виявляється в любові до природи, до коханої: *твоє тіло як пристань солодка / де вигладжені невідомі стежки любови / де мовчання говорить а мова мовчить (С. 40); солодкі дотики любови як молитва ночі / я хотів викрасти тебе затулити собою / а обійми придорожніх хрестів нагадували прощу (С. 42); і ось краплі дощу заповонюють нас в коханні / обступають серпнево і полощуть вічність / як дві ластівки ховаємося під ковдру цілющості (С. 48).*

Однак кохання не завжди безмежне, воно може промайнути як вітер, всохнути, як дерево, залишивши лише спогади про нього: *Промайнула наша любов як вітер / тільки запах твого тіла проклиною / в мріях (С.28); шукаю нас і не знаходжу / притулюся до спомину як до / подушки (С. 28); коли дивлюся в себе / бачу наше кохання як всохле / дерево (С.28).*

Одним з найкращих творів Тадея Карабовича вважають поему «Атлантида», в якій автор, вирушаючи в поетичні мандри до ойкумени Атлантиди, долає велику пустку, що його зустрічає, йдучи українськими слідами тих земель, яким загрожує занепад, молиться за рідну землю. Ліричний герой паломником вирушає у рідну землю. Для нього дорога, ніби проща, а час, що минув за його відсутності і ніколи не повернеться, схожий з одрізаною скибкою хліба: *загострюються питання молитви / їдеш автобусом як паломник / скоро котиться золотий меч коліс / швидко біліє ніч у цій країні / не віриш що минуло стільки років / цей час як скибка хліба / перерізана (С. 182); по країні їкс мчить автобус / наче проща його дорога / навздогін (С. 183).*

Отже, в порівняннях Тадея Карабовича відбиваються найхарактерніші ознаки його стилю – пластика слова, динамізм художньо-образної структури. Все це – незмінний вияв напруженої думки поета, що пізнає незнане, а втілюючись у слово, дарує читачеві емоції високого інтелектуального наповнення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бандура О. М. Мова художнього твору : [нарис] / О. М. Бандура. – К. : Дніпро, 1964. – 121 с.
2. Галич О. Теорія літератури / Галич О., Назарець В., Васильєв Є. – Л. : Либідь, 2001. – 344 с.
3. Єрмоленко С. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О. ; за редакцією С. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
4. Карабович Тадей. Вибрані поезії. – Білосток, 2001. – 321 с.

5. Крайнікова Т. Мова художнього твору / Т. Крайнікова. – К. : Дніпро, 2002. – 150 с.
6. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – М. : Просвещение, 1983. – 223с.
7. Коцюбинська М. Образне слово в літературному творі. — К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 188 с.
8. Лесин В. М. Літературознавчі терміни: Довідник / В. М. Лесин. – К. Рад. шк., 1985. – 251 с.
9. Немченко І. Контури українського літературного простору в сучасній Польщі / Просвіта Херсонщини – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prosvita-ks.co.ua/visnik-tavriyskoyi-fundaciyi-vipusk-2/ivan-nemchenko-konturi-ukrayinskogo-literaturnogo-prostoru>
10. Сюта Г. М. Лексико-семантичні параметри індивідуального поетичного словника Тадея Карабовича [Електронний ресурс] / Г. М. Сюта // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2008. – Вип. 10. – С. 143–149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2008_10_19